

STANISLAV ŠIŠKA, ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SAV, NITRA

VÝSKUM SÍDLISKA KULTÚRY S KANELOVANOU KERAMIKOU V KOPČANOH ROKU 1974

Od roku 1971 uskutočňuje Archeologický ústav SAV výskum na viacvrstvovom sídlisku a pohrebisku z mladšej doby kamennej v Kopčanoch, okr. Michalovce. Neolitické osídlenie reprezentujú dve fázy kultúry s lineárnou keramikou (staršia keramika typu Barca III a mladšia keramika skupiny Raškovec) a dve fázy bukovohorskej kultúry (sídlisko a po ňom pohrebisko). Bohatý nálezový materiál zo sídliskových jám umožňuje podrobnejšie poznať náplň kultúry s lineárnou keramikou a vďaka priaznivej superpozícii viacerých objektov spoľahlivejšie určiť i doteraz problematické datovanie skupiny Raškovec (v starších prácach označovanej niekedy ako skupina Sátoraljaújhely). Výskumom v Kopčanoch sa bezpečne dokázalo, že skupina Raškovec predchádza bukovohorskú kultúru, spolu so skupinou Tiszadob—Kapušany sa podieľa na jej vzniku a neuzatvára jej vývoj, ako sa všeobecne predpokladá. Tieto zistenia potvrdzuje i výskum J. Vizdala na blízko ležiacej lokalite vo Veľkých Raškovciach.¹

V ďalšom kultúrnom horizonte sa preskúmali viaceré druhy sídliskových objektov bukovohorskej kultúry: príbytok-zemnica, zásobnicové jamy a pec. Krátko po opustení tohto sídliska však znovu dochádza k osídleniu blízkeho okolia lokality; svedčí o tom šesť kostrových hrobov bezprostredne na mieste predchádzajúcej osady. Keramika z hrobov i zo sídliskových objektov neukazuje na podstatnejšie chronologické rozdiely a opakované osídlenie lokality v priebehu krátkej doby môžeme dať do súvisu s cyklickým osídľovaním určitých výhodných polôh. Počet hrobov a rozsah preskúmanej plochy ukazujú, že pohrebisko sa používalo tiež len krátky čas; jeho hodnota však spočíva v tom, že ide o prvé zistené pohrebisko bukovohorskej kultúry na Slovensku a najstarší doklad pochovávaní v jeho východnej časti.²

¹ J. Vizdal, Zemplín v mladšej dobe kamennej, Košice 1973.

² S. Šiška, Abdeckung von Siedlungen und einem Gräberfeld aus der jüngeren Steinzeit in Kopčany, Kreis Michalovce, AR XXVI, 1974, 3—15, 101—104.

Polgárskemu kultúrnemu okruhu patrí piaty horizont, zastúpený ojedinelými nálezmi eneolitickej tiszapolgárskej skupiny. Veľká časť preskúmaných objektov pochádza až zo šiesteho horizontu, reprezentovaného kultúrou s kanelovanou keramikou. Tieto objekty boli objavené väčšinou v poslednej etape výskumu roku 1974. Výrazne sa z nich vyníma komplex sídliskových jám (obj. 3, 24a–d), na ktorý chceme v tomto príspevku upriamiť pozornosť.

Plocha, na ktorej sa spomínaný komplex jám objavil, nadväzuje na výskumy z predchádzajúcich rokov. Nachádza sa na terase vysokej len 1,5–2 m, vyčnievajúcej nad inundačné územie Laborca, od ktorého je lokalita vzdialená 3,5 km. Pred vodohospodárskou úpravou Východoslovenskej nížiny bola značná časť tohto územia pravidelne zaplavovaná až po úpätie terasy.

Prvú časť komplexu jám (obj. 3) sme preskúmali³ počas záchranného výskumu ešte roku 1960. Obdĺžniková jama so zaoblenými rohmi (rozmery 210×560 cm, priemerná hĺbka 70 cm) bola hlineným výstupkom rozdelená na dve nerovnako veľké časti a na jej obvode sa zistili tri kolové jamky s priemerom 5–6 cm, hlboké 8–12 cm (obr. 1). Pri výskume roku 1974 sme znovu zachytili južnú časť objektu 3 v dĺžke 260 cm (čiastočne však už poškodenú) a tým sa presvedčivo dokázal jeho bezprostredný súvis s komplexom objektov 24a–d (obr. 2).

Vrstva černozele dosahovala hrúbku 70–110 cm a obrysy objektov sa mohli rozlíšiť na žltom podloží až v tejto hĺbke. Tým sa čiastočne skresľuje najmä ich hĺbka, lebo početné črepy a drobné hrudky tehloviny sa nachádzali v černozei už 15–20 cm nad zisteným povrchom objektov a nepochybne tvorili ich výplň. K hĺbke objektov (a profilom na pláne) je preto potrebné prirátat ešte spomínanú vrstvu nálezov.

Vo vzdialenosti 120 cm od obj. 3 sa začína objekt 24a, dlhý 960 cm. Jeho severná časť bola v dĺžke 360 cm slabo zaoblená, značne plytká (hĺbka 10–30 cm) a maximálna šírka dosahovala len 160 cm. V porovnaní s ďalšou časťou objektu sa zdá, akoby tvorila prístavbu s osobitou funkciou. Ostatná časť (dĺžka 605 cm, šírka 200–210 cm) mala na povrchu nepravidelný obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi na južnom okraji, šikmé steny prechádzali v nerovné dno s troma priehlbňami, hlbokými 50–60 cm. Na okraji jednej priehlbne sa našli štyri kamene a je možné, že tvorili podporu strešného stĺpu.

Po medzere širokej len 30 cm sa začínal objekt 24b, dlhý 1185 cm. Mal tri nepravidelné kruhové priehlbne, z ktorých jedna čiastočne presahovala za pomerne rovnú stenu objektu a svojimi kotlovitými stenami, siahajúcimi niekedy pod povrchový obvod, je blízka klasickým zásobnicovým jamám (obr. 2, profil A–B). V južnej časti sa ešte na povrchu objektu našlo dno malej okrúhlejšej pece a blízko neho deštrukcia kamennej konštrukcie (obj. 31), obe datované niekoľkými črepami do IX. až prvej polovice X. stor. n. l. Slovánsky objekt však podstatnejšie nenarušil objekt kultúry s kanelovanou keramikou.

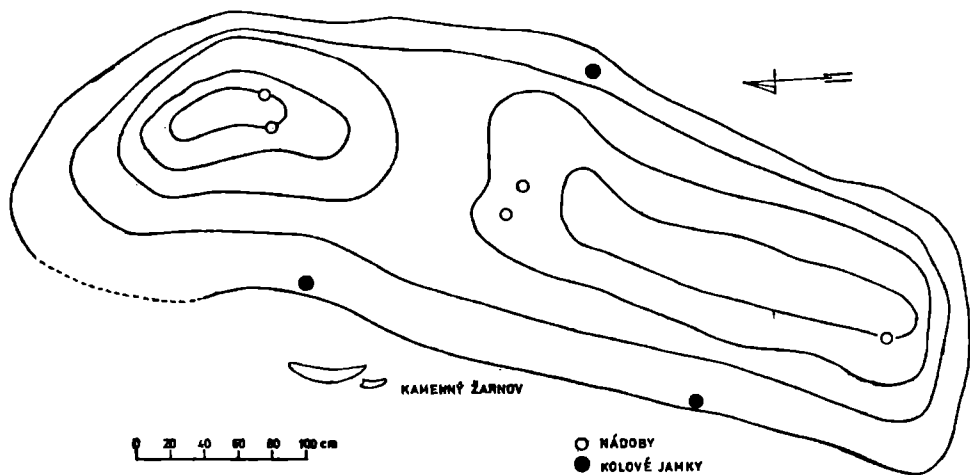
Ďalšia medzera, široká 40–50 cm, oddeľovala objekt 24c. Mal nepravi-

³ S. Šiška, K počiatkom kultúry s kanelovanou keramikou na východnom Slovensku, SIA XIV-1, 1966, 52 ad.

delný obdĺžnikový pôdorys so zaoblenými rohmi a od predchádzajúcich objektov sa podstatnejšie líšil svojou dĺžkou – len 380 cm a väčšou hĺbkou nerovného dna (80–101 cm). Slovanské osídlenie, pozostávajúce z oválneho dna pece a zo zhlukov kameňov a tehloviny (obj. 32) sčasti prekryvalo povrch objektu a sčasti pokračovalo mimo neho. Celý tvar objektu je však určený osídlením ľudu s kanelovanou keramikou.

Po rovnako širokej medzere (40–50 cm) sa začíná objekt 24d, z ktorého sme však preskúmali len jeho okraj v dĺžke 30 cm. Ďalšia plocha je zastavaná, preto je bezprostredné okolie pre ďalší výskum na dlhý čas neprístupné.

Komplex objektov 24a–d spolu s objektom 3 bol preskúmaný v celkovej dĺžke 33,60 m a podľa zachyteného okraja objektu 24d predpokladáme, že objekty pokračujú ďalej. Výrazne zaoblená os celého komplexu naznačuje,

Obr. 1. Kopčany (okr. Michalovce). Objekt č. 3.

že jednotlivé zahĺbené stavby boli umiestnené do polkruhu alebo tvorili uzavretý kruh. Tým sa dostávame k otázke funkcie jednotlivých objektov a celého komplexu.

Zastrešenie objektu 3 presvedčivo dokladajú tri kolové jamky, ktoré s 11 celými alebo bez väčšieho doplnovania rekonštruovateľnými nádobami naznačujú, že objekt môžeme považovať za príbytok sčasti vyhlbený do zeme (zemnicu). I keď sa u ďalších objektov kolové jamky už nezistili (najskôr v dôsledku hrubej vrstvy černoze), vzhľadom na podobnosť a nadväznosť s objektom 3, pravidelné rozloženie a malú šírku predpokladáme, že boli zastrešené. Svedčia o tom aj kamene v objekte 24a. Niektoré z objektov mohli mať zároveň aj inú, napr. hospodársku funkciu, ako jama zásobnicového typu v objekte 24b. K označeniu veľkej časti objektov tohto komplexu za príbytky nás vedie aj ich vzťah k ostatným objektom kultúry s kanelovanou keramikou, preskúmaným na ucelenej ploche 1100 m². Vo vnútornej strane predpokladanej kruhovej zástavby sa našli len dve

deštrukcie hlinených pecí. V tesnej blízkosti vonkajšieho obvodu boli dve charakteristické zásobnicové jamy s dnom z prepálenej hliny a dve okrúhle jamy s takmer zvislými stenami studňovitého rázu, hlboké 215 a 230 cm; na dne jednej z nich sa už v spodnej vode našla časť zvieracej kostry.

Vo vzdialenosti 15–20 m od obvodu spomínaného komplexu stavieb bola malá plytká jama, objekt neznámeho určenia („dlažba“ nepravidelného oválneho tvaru z črepov hrubostenných zásobníc) a menšia oválna nadzemná kolová stavba (rozmery 350×460 cm), ktorej datovanie je však neisté. Tieto objekty tvorili aj západnú hranicu sídliska kultúry s kanelovanou keramikou. Ďalšia sídlisková jama (č. 1), vzdialená 200 m južne od skúmaného areálu stavieb, bola preskúmaná ešte roku 1960.

Na rozdiel od objektu 3, výplň ostatných objektov pozostávala len z črepov, zriedkavejšie z drobných fragmentov zvieracích kostí a úlomkov štiepanej obsidiánovej industrie. Väčšina nálezov sa zistila na povrchu, smerom k dnám objektov ubúdali. Podľa predbežného hodnotenia patrí keramika do stupňa s klasickou kanelovanou keramikou a v podstate je totožná s publikovaným inventárom objektu 3.⁴

Na systematicky preskúmanej ploche sa okrem spomínaného komplexu približne obdĺžnikových jám podobné zemnicové objekty už nevyskytujú. Aj táto skutočnosť nás vedie považovať ich väčšinou za príbytky. Malé medzery (30–50 cm) poukazujú na to, že jednotlivé stavby sa pôvodne navzájom dotýkali a jeden z voľných zistených vchodov (široký 120 cm) do vnútra predpokladanej kruhovej zástavby bol medzi objektom 3 a 24a.

Ak aspoň časť z týchto stavieb považujeme za príbytky, vychádzame tiež zo skutočnosti, že v kultúre s kanelovanou keramikou neboli dosiaľ presvedčivejšie doložené iné typy objektov, ktoré by mali túto funkciu. Zo Slovenska môžeme za príbytky považovať iba dve zemnice so stopami po koloch na užších stranách zo Šaroviec⁵ a s výhradami i zemnicový objekt z Valalík-Košťan.⁶ Hoci osídlenie kultúry s kanelovanou keramikou patrí do obdobia, v ktorom sa vytvára černozeť a pôvodný povrch väčšiny objektov sa dá ťažko sledovať, stopy po nadzemných kolových stavbách by sa museli dať zistiť. Existencia zemnicových príbytkov s nadzemnou kolovou (strešnou) konštrukciou je na východnom Slovensku doložená i zo začiatku eneolitu – v polgárskej kultúre. Na sídlisku z protiszapolgárskej fázy v Lučkách sa zistili tri zemnicové objekty s dvoma až troma priečnymi, ktoré – podobne ako v Kopčanoch – boli od seba vzdialené len 50 cm, a tak sa užšou stranou skoro dotýkali; v jednom z nich bolo ohnisko, v blízkosti ktorého sa našlo šesť kuželovitých závaží.⁷ Z hľadiska celkového usporiadania osady z protiszapolgárskej fázy v Lučkách, situovanej na malom vysokom ostrohu, je dôležité, že zemnice oddeľovali osadu na najužšom mieste ostrohu od vlastnej, už neosídlennej terasy a tvorili akúsi ohradu. Vo vnútornej časti osady sa našli nadzemné kolové stavby

⁴ Tamže.

⁵ B. Novotný, Nové nálezy kanelovanej keramiky na dolním Pohroní, AR X, 1958, 609; *ten istý*, Slovensko v mladšej dobe kamennej, Bratislava 1958, 40, obr. 5.

⁶ J. Pástor, Sídlisko v Košťanoch, AR XIV, 1962, 625–630, obr. 214.

⁷ S. Šiška, Tiszapolgárska kultúra na Slovensku, SIA XVI-1, 1968, 89–91, 131–132, obr. 30.

a pece. V nasledujúcej fáze osídlenia lokality, patriacej tiszapolgárskej skupine, túto ochranu už zabezpečovala kolová ohrada, ktorá priečne pretínala ostroh približne na mieste starších zemníc.

Predpokladanú kruhovú (alebo polkruhovú) zástavbu v Kopčanoch môže potvrdiť ďalší výskum, ktorý však možno realizovať až o niekoľko rokov, po asanácii niektorých dnešných stavieb (budov, ciest, parkoviska strojov apod.). Zo zaoblenia hlavnej osi preskúmaného komplexu objektov vyplýva, že jednotlivé stavby mohli uzatvárať kruhovú plochu s vnútorným priemerom 150–160 m. Podľa priemernej dĺžky zistených objektov (770 cm) a medzier medzi nimi mohlo tu byť pri kruhovej zástavbe 55–65 stavieb, pri polkruhovej o polovicu menej. K týmto teoretickým úvahám nás vedú analogické situácie z kultúrneho okruhu Tripolie–Cucuteni. Kruhová výstavba je doložená na sídlisku tripolskej kultúry v Kolomyjščine I (stupeň Tripolie C I), kde boli jednotlivé stavby umiestené vo dvoch koncentrických kruhoch s priemerom 50–60 a 170 m.⁸ Vo Vladimírovke (stupeň Tripolie B II) bolo 150 obydľí postavených do viacerých koncentrických kruhov.⁹ Približne polkruhová výstavba se zistila na sídlisku Corlăteni (Dorohoi) zo stupňa Cucuteni AB.¹⁰

Ak budúci výskum potvrdí alebo aj vyvráti predpokladanú kruhovú výstavbu, už doterajšie zistenia ukázali presne plánovanú stavbu viacerých objektov podľa určitého systému, ktorá sa mohla uskutočniť len v koordinácii práce väčšej skupiny obyvateľstva. Kruhové umiestenie príbytkov alebo iných stavieb odlišného poslania odráža tak vyspelú organizáciu početnejších rodových jednotiek spoločnosti stredného eneolitu. Tesné susedstvo jednotlivých objektov zároveň podporuje aj známe teórie o ochrannej funkcii niektorých druhov stavieb (napr. jednoduchých ohrad) v spojitosti s chovom domácich zvierat. V Kopčanoch (podobne ako v Lúčkach), túto úlohu mohol dobre spĺňať práve kruhový systém stavieb, z ktorých viaceré mohli slúžiť aj na ustajnenie zvierat. Takémuto poslaniu neodporujú ani ďalšie hospodárske objekty (pece, zásobnicové jamy, studne?) na vonkajšom obvode kruhovej zástavby, ktore sú nevyhnutnou súčasťou každej pravekej osady. Naopak, uvoľňovali vnútorný priestor areálu na iné účely (zhromažďovanie obyvateľstva apod.). Vylučujeme však obrannú funkciu tohto komplexu, akú najskôr mala kruhová fortifikácia lengyelskej kultúry v Těšetic-och–Kyjoviciach na Morave.¹¹ Odporuje tomu malá šírka a hĺbka objektov, ich celkový tvar a časté medzery medzi nimi. Ukazuje sa však, že princíp kruhovej výstavby osád alebo niektorých ich častí, ktorý má svoje počiatky už v neolitickom osídlení, pretrváva aj v strednom eneolite. V rozdielnych obdobiach a na rôznych územiach mohol mať tento systém odlišné alebo aj viacnásobné poslanie.

Na záver našej správy môžeme konštatovať, že výskum v Kopčanoch priniesol doteraz najlepšie doklady o viacerých druhoch sídliskových ob-

⁸ T. S. Passek, Periodizacija tripol'skich poselenij, MIA 10, 1949, 134, obr. 70, 71.

⁹ Tamže, 79, obr. 36.

¹⁰ Campania de săpături archeologice din anul 1951 – rapoarte preliminare, Săpăturile dela Corlăteni (Dorohoi), SCIV III, 1952, 86, obr. 1.

¹¹ V. Poďborský, Neolitické a halštatské sídlíšťe u Těšetic-Kyjovic na Moravě, PA LX-2, 1969, 572–592; V. Poďborský–V. Vildomec, Pravěk Znojemska, Brno 1972, 52–62, obr. 8, 9, tab. XIV–XVI.

jektov kultúry s kanelovanou keramikou a zároveň umožňuje načrtnúť obraz vzhľadu väčšieho areálu osady z tohto obdobia na východnom Slovensku a celom severnom Potisi.¹²

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОСЕЛЕНИЯ С КАНЕЛИРОВАННОЙ КЕРАМИКОЙ В КОПЧАНАХ В 1974 ГОДУ

С 1971 г. Археологический институт САН исследует местонахождение в Копчанах (район Михаловце). Первые два культурных горизонта в местонахождении представляет культура с линейно-ленточной керамикой, третий горизонт буковогорская культура (поселение), четвертый могильник буковогорской культуры, пятый поселение энеолитической тисаполгарской культуры и шестой поселение классической ступени культуры с канелированной керамикой. В этом последнем горизонте был открыт комплекс селищных объектов (объект № 3, 24 а—d), на которые автор этой статьи обращает внимание.

Приведенные объекты создают комплекс земляных жилищ с надземной крышей (рис. 1, 2). Исходя из средней протяженности исследованных объектов (770 см) и расстояний между ними, можно предполагать, что на всем поселении могло находиться около 55—65 подобных сооружений, при условии, что площадь поселения имела кольцевую застройку. Об этом свидетельствует закругленная ось открытых объектов. (У кольцевой застройки предполагается площадь с внутренним диаметром 150—160 м.)

Предположение относительно кольцевой застройки поселения, которое могут подтвердить окончательно только будущие раскопочные работы, поддерживают аналогичные факты, обнаруженные на поселениях трипольской культуры (Коломыйщина, Владимировка)^{8, 9} и на поселении тисаполгарской культуры в Лучках. Аналогичной можно также считать застройку на неолитическом поселении с моравской расписной керамикой в Тешетицах—Киевицах в Моравии. Оказывается, что принцип кольцевой застройки поселений, возникновение которого восходит еще к неолиту, прослеживается в средней стадии энеолита. Чисто защитному характеру поселения в Копчанах противоречит, однако, небольшая ширина и глубина отдельных объектов и частые промежутки между ними.

Перевел Алеш Бранднер

AUSGRABUNG DER SIEDLUNG DER KULTUR MIT KANNELIERTER KERAMIK IN KOPČANY I. J. 1974

Seit dem Jahre 1971 betreibt das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften eine Ausgrabung auf der mehrschichtigen Siedlung und dem Gräberfeld aus der jüngeren Steinzeit in Kopčany, Kr. Michalovce (Ostslowakei). Die beiden ersten Kulturhorizonte werden durch Linearbandkeramik (ältere Keramik vom Typus Barca III und jüngere Keramik der Gruppe Raškovec) repräsentiert, der dritte Horizont gehört zu einer Siedlung der Bükker Kultur, der vierte zum Gräberfeld dieser Kultur; der fünfte Horizont gehört zu einer Siedlung der äneolithischen Tiszapolgarer Gruppe und der sechste zur Kultur mit kanneliertem

¹² Pri obhľadke lokality roku 1976 sme zistili, že výkopom ryhy pre vodovodné potrubie bol prefatý ďalší objekt, široký 210 cm, vzdialený od objektu 24d cca 7 m. Poloha novozisteného objektu taktiež svedčí na kruhovú zástavbu.

keramik.² Aus diesem letzten Horizont stammt der Komplex von Siedlungsobjekten (Objekte 3, 24a–d), auf den in diesem Beitrag aufmerksam gemacht wird.

Den ersten Teil des Komplexes von Gruben (Objekt 3) untersuchten wir³ noch i. J. 1960. Aufgrund der Pfahlgruben und der zahlreichen kompletten Gefäße können wir das Objekt als Behausung – Erdgrube (Abb. 1) interpretierten. Bei der Ausgrabung i. J. 1974 erfaßten wir wiederum seinen südlichen Teil, damit wurde sein Zusammenhang mit dem Komplex der Objekte 24a–d nachgewiesen (Abb. 2).

In einer Entfernung von 120 cm vom Objekt 3 begann Objekt 24a; es war 960 cm lang und 200–210 cm breit, am Boden befanden sich drei Eintiefungen. Nach einer 30 cm breiten Lücke schloß sich daran das Objekt 24b an; es maß 1185 cm in der Länge und hatte drei Eintiefungen, von denen eine den klassischen Vorratsgruben ähnelt (Profil A–B). Im südlichen Teil fand man noch an der Oberfläche des Objektes den Boden eines Ofens und Destruktionen einer Steinkonstruktion (Obj. 31), die beide ins IX. bis in die erste Hälfte des X. Jahrhunderts datiert werden. Eine weitere, 40–50 cm breite Lücke trennte davon das Objekt 24c, das nur 380 cm lang war und wiederum teilweise vom slawischen Objekt Nr. 32 überdeckt wurde. Daran schließt sich das Objekt 24d an, von dem nur sein Rand in einer Länge von 30 cm untersucht wurde.

Die Ausfüllung der Objekte 24a–d bestand aus Scherben, kleinen Fragmenten von Tierknochen und Bruchstücken von Obsidianindustrie. Aufgrund einer vorläufigen Bewertung gehört das Material in die Stufe mit klassischer kannelierter Keramik und ist im wesentlichen identisch mit dem publizierten Inventar des Objektes 3.⁴

Wir interpretierten den Komplex der erwähnten Objekte als Erdgrubenbehausungen mit oberirdischer Dachkonstruktion. Auf der systematisch untersuchten Fläche von 1100 m² wurden nur Destruktionen von Lehmöfen, Vorratsgruben und zwei Objekte mit fast senkrechten Wänden brunnenartigen Charakters und einer Tiefe von 215 und 230 cm festgestellt; am Boden des einen von ihnen wurde der Teil eines Tierskeletts gefunden.

Die proponierte kreisrunde (oder wenigstens halbkreisförmige) Verbauung in Kopčany kann durch eine weitere Ausgrabung bestätigt werden, die aber erst nach einigen Jahren, nach Assanierung der heutigen Bauten, verwirklicht werden kann. Aus der Abrundung der Hauptachse ergibt sich, daß die einzelnen Objekte eine kreisrunde Fläche mit einem Innendurchmesser von 150–160 m einschließen konnten. Aufgrund der durchschnittlichen Länge der festgestellten Objekte (770 cm) und der Lücken zwischen ihnen konnten hier 55–65 Bauten gewesen sein. Zu diesen theoretischen Erwägungen bestimmen uns analoge Situationen im Kulturbereich Tripolje-Cucuteni, wo der kreisförmige Aufbau auf den Siedlungen der Tripoljekultur in Kolomyjščina und in Vladimírovka nachgewiesen ist.^{6, 9} Einer ähnlichen Situation begegnen wir auch in der Ostslowakei; auf der auf einem hohen Felenausläufer situierten Siedlung aus der Prototiszapolgarer Phase (Beginn des Äneolithikums) trennten Erdgrubenobjekte die Siedlung an der engsten Stelle von der eigentlichen bereits unbesiedelten Terrasse.

Ungeachtet dessen, ob die künftige Ausgrabung den proponierten kreisförmigen Aufbau bestätigen oder widerlegen wird, erwiesen bereits die bisherigen Feststellungen genau den planmäßigen Aufbau mehrerer Objekte nach einem bestimmten System. Die enge Nachbarschaft der einzelnen Objekte unterstützt gleichzeitig die bekannten Theorien über die Schutzfunktion einiger Bauarten (z. B. einfacher Einfriedungen) im Zusammenhang mit der Zucht von Haustieren. In Kopčany mochte gerade das kreisförmige Bausystem diese Aufgabe gut erfüllt haben. Wir eliminieren jedoch eine Verteidigungsfunktion dieses Komplexes, wie sie am ehesten die kreisförmige Fortifikation der Lengyel-Kultur in Těšetice-Kyjovice in Mähren hatte.¹¹ Dem widerspricht die geringe Breite und Tiefe der Objekte und die häufigen Lücken dazwischen. Es zeigt sich aber, daß das Prinzip der kreisförmigen Verbauung von Siedlungen, das seine Anfänge bereits in der neolithischen Besiedlung hat, auch im mittleren Äneolithikum fort dauert. In unterschiedlichen Perioden und auf verschiedenen Territorien konnte dieses System eine abweichende oder auch mehrfache Funktion gehabt haben.

